

Juhlajulkaisu
Esko Hoppu
1935 – 15/1 – 2005

Toimittajat

Heikki Halila

Mika Hemmo

Lena Sisula-Tulokas

Tilausosoite

Suomalainen Lakimiesyhdistys

Kasarmikatu 23 A 17

00130 Helsinki

p. (09) 6120 300

f. (09) 604 668

sly@lakimies.org

www.lakimies.org

© 2005 Suomalainen Lakimiesyhdistys ja kirjoittajat

Kannen ja taiton suunnittelu: Heikki Kalliomaa

Esko Hopun valokuva s. VII Atelier Nyblin

ISSN 0356-7222

ISBN 951-855-239-8

Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä 2005

Juha Lappalainen

Välimiesmenettelyn kustannukset ja välitystuomion pätemättömyys

Normitausta

Välimiesmenettelystä asianosaisille aiheutuvat kustannukset koostuvat välimiehille maksettavista korvauksista ja asianosaisten omista varsinaisista oikeudenkäyntikuluista. *Välimiesten oikeudesta korvaukseen* säädetään välimiesmenettelystä annetun lain (267/1992, lyh. VML) 46 §:ssä. Säännös normeeraa asianosaisten ja välimiesten välistä korvaussuhdetta *aineellisoikeudellisella* tasolla. Säännöksestä ilmenevät asianosaisten korvausvastuun solidaarisuus (1 mom.), korvauksen määrää koskeva kohtuullisuusperiaate (2 mom.) ja välimiesten oikeus saada korvauksesta ennakko tai vakuus (3 mom.). Korvauskysymyksen käsittelystä *prosessuaalisella* tasolla säädetään VML 47 ja 48 §:ssä. Säännöksistä ilmenee, että:

- välimiehet saavat vahvistaa ja tuomita korvauksen maksettavaksi välitystuomiossa (47,1 §),
- asianosaisella on oikeus hakea korvausmääriin muutosta 60 päivässä saatuaan kappaleen välitystuomiota (47,2 §) toimittamalla kirjallinen hakemus ja tuomiojäljennös välitystuomion antamispaikkakunnan käräjäoikeudelle (47,3 §),¹
- välimiesten tulee antaa muutoksenhakua koskeva muutoksenhakuosoitus (47,4 §) ja
- vastapuolelle ja ao. välimiehelle on varattava tilaisuus tulla kuuluksi muutoksenhakumenettelyssä (48 §).

Välimiesmenettelystä asianosaisille aiheutuneiden *oikeudenkäyntikulujen* korvaamisesta säädetään VML 49 §:ssä yleisesti, että jolleivät asianosaiset ole toisin sopineet, välimiehet voivat välitystuomiossa velvoittaa asianosaisen kokonaan tai osaksi korvaamaan toisen asianosaisen

¹ Nykyinen laki ei puhu vanhan lain tavoin muutoksen vaatimisesta kanneteitse haastehakemuksin, vaan pelkästään ”hakemuksen” toimittamisesta käräjäoikeudelle. Moiteprosessista on siis tehty hakemusasia (ks. hallituksen esitys välimiesmenettelylaiksi HE 202/1991 s. 28). Muutos on luonnollisesti vain nimellinen. Kyseessä ei ole varsinaisen hakemuslainkäytön (jurisdictio voluntaria) piiriin kuuluva asia, vaan tosiasiaa siviilijuttu, jossa välimies (välimiehet) on (ovat) vastapuolena. Hakemusasioiden käsittelyä koskevien nykyisten säännösten mukaan (ks. OK 8:4) riittäiseksi osoittautuva palkkionmoiteasia käsiteltäneen yleensä riita-asioiden käsittelystä säädettyssä järjestyksessä.

kulut noudattaen soveltuvin osin mitä oikeudenkäymiskaaressa (OK 21 luku) oikeudenkäyntikulujen korvaamisesta säädetään. Tällöin löytyvät OK 21 luvusta säännökset mm. kulujen korvauskelpoisuudesta ja kuluja koskevan korvausvastuun perusteista. Välimiesmenettelystä asianosaiselle aiheutuneisiin kuluihin luetaan varsinaisten oikeudenkäyntikulujen (ns. asianajokulut) lisäksi myös välimiehille maksettavat korvaukset.² Näin VML 49 § koskee myös välimiehille tulevia korvauksia siltä osin kun kyse on korvausvastuun jakautumisesta asianosaisten kesken.

Välimiesmenettelyä koskevista kustannusselvittelyissä on mainituin tavoin mukana sekä 1) asianosaisten ja välimiesten välinen että 2) asianosaisten välinen relaatio. *Asianosaisten ja välimiesten välinen suhde* lankeaa itse välimiesmenettelyn kohteena olevan asianosaisten välisen oikeussuhteen ulkopuolelle. Sen sijaan *asianosaisten välinen kustannusvastuusuhte* kuuluu prosessuaalisena liitännäisenä tiiviimmin yhteen varsinaisen riitakysymyksen kanssa. Tämä eroavuus näkyy jo normitasolla päällepäin siinä, että vaikka kumpaakin relaatiota koskevista vastuista määrätään välitystuomiossa, välimiehille tulevaa korvausta koskee oma erillinen muutoksenhakujärjestelmänsä toisin kuin asianosaisten keskinäistä vastuujakoa, josta tehtyyn ratkaisuun vastaavaa muutoksenhakumahdollisuutta ei ole.

Välitystuomiolle on tunnusomaista sen asianosaisiin kohdistuva *sitovuus ja lopullisuus* siinä mielessä, ettei välitystuomiota voida muutoksenhaku- tai kanneteitse tehokkaasti moittia sillä perusteella että ratkaisu on siviilinormiston valossa aineellisoikeudellisesti virheellinen. Välimiesten on kyllä VML 31,1 §:n mukaan perustettava tuomionsa lakiin (jolleivät asianosaiset ole sopineet, että tuomio voidaan perustaa siihen, minkä välimiehet katsovat kohtuulliseksi, VML 31,3 §), mutta välitystuomiota ei voida kuitenkaan saada kumoon sillä perusteella, että välimiehet ovat soveltaneet lakia väärin.³

Välitystuomion velvoittavuus edellyttää sen sijaan, että tuomio ja siihen johtanut välimiesmenettely täyttävät tietyt lähinnä *prosessuaalisiksi* luonnehdittavat laatuvaatimukset. Muussa tapauksessa välitystuomio on *pätemätön*, joko suoraan lain nojalla mitätön tai moitekantteella kumottavissa. VML 40 §:ssä luetellaan välitystuomion mitättömyysperusteet. VML 41 §:ssä puolestaan säädetään ns. moitteenvaroisista pätemättömyysperusteista.

² Möller Välimiesmenettelyn perusteet (1997) s. 81–82.

³ Ks. Möller 1997 s. 71–72. Poikkeuksen muodostaa se harvinainen tapaus, että välitystuomiossa olisi tuomittu jotakin, mikä on oikeusjärjestyksemme perusteiden vastaista. Tältä osin välitystuomio on jo suoraan lain nojalla mitätön (VML 40,1 §:n 2 kohta), mutta asianosainen voi ajaa myös kannetta mitättömyyden vahvistamiseksi tuomiolla.

Jos välimiehet ovat soveltaneet muun maan lakia kuin minkä soveltamisesta asianosaiset ovat sopineet tai ratkaisseet asian lain säännökset syrjäyttäen kohtuuden mukaan, vaikka asianosaiset eivät ole tällaista valtaa heille antaneet, saatetaan tilannetta yksittäistapauksessa tulkita niin, että välimiesten katsotaan ylittäneen toimivaltansa. Ks. Möller 1997 s. 85–86.

Ongelma

Kustannuskysymykset suoritusvelvoitteineen ja vastuunjakoineen ratkaistaan välitystuomiossa. Seuraavassa pyritään kartoittamaan ja selvittämään kustannusvastuiden kohtaloa tilanteessa, jossa välitystuomio osoittautuu pätemättömäksi, joko suoraan lain nojalla mitättömäksi tai niin, että välitystuomio kumotaan moitekanteen seurauksena.⁴ Jos välitystuomio on mitätön tai se kumotaan kanneteitse, herää kysymys, koskeeko pätemättömyys myös välitystuomioon sisältyneitä korvaus ja kuluratkaisuja. Merkitseekö välitystuomion pätemättömyys, ettei välimiehillä ole oikeutta tuomitsemaansa korvaukseen? Entä miten kulujen korvaaminen pätemättömyystilanteessa asianosaisten kesken järjestyy?

Välitystuomion pätemättömyys ja välimiehille tuleva korvaus

Nykyisessä välimiesmenettelylaissa (1992) on säilytetty jo aiemmin voimassa ollut järjestelmä, että välimiehet saavat välitystuomiossa *itse määrätä ja maksettavaksi tuomita* heille tulevan korvauksen (VML 47,1 §).⁵ Koska välimiehet tältä osin toimivat tuomarina omassa asiassaan ja koska välimiesten palkkiot voivat nousta huomattaviinkin summiin, asianosaiselle on annettu oikeus *hakea tuomioistuimessa muutosta* välitystuomiossa vahvistettuihin ja tuomittuihin palkkiomääriin (VML 47,2 §).⁶ Muutoksenhakuoikeus on senkin vuoksi luonnollista, että välimiehet harkitsevat korvauksensa määrän vasta välitystuomiossa eli varsinainen oikeudenkäynti ja kuuleminen korvauskysymyksessä voi toteutua vain muutoksenhakuprosessissa.

Välimiehelle tulevan korvauksen moitetta koskeva prosessi on siinä mielessä *täystutkintais-*ta menettelyä, ettei tuomioistuimen tutkintavalta ole rajoitettu välitystuomion mitättömyys- tai moiteperusteisiin.⁷ Tuomioistuin tutkii moiteprosessissa, tuleeko palkkiota alentaa sen vuoksi ettei sitä saateta pitää kohtuullisena ottaen huomioon välimiestehtävän vaatima aika, asian laajuus ja vaikeusaste jne. Tutkinnallinen tilanne on samanlainen kuin asianosaisen vaatiessa kanneteitse alennusta asianajajansa laskuun.⁸

⁴ Kustannusongelmat niissä tilanteissa, joissa välimiehet lopettavat menettelyn antamatta asiassa välitystuomiota, jäävät kirjoitelman ulkopuolelle.

⁵ Ks. perusteluista HE 202/1991 s. 28. Järjestelmä on ollut samanlainen Ruotsissa, jossa niinikään tämä välimiesten oikeus pysytettiin uudessa vuoden 1999 välimiesmenettelylaissa (ks. Lag om skiljeförfarande 1999:116, jälj. LSF, 37,2 § ja siitä regerings proposition 1998/99:35 s. 163–165, Heuman 1999 s. 579–581 sekä oikeusvertailevasti Schöldström The arbitrator's mandate (1998) s. 353–355.

⁶ Välitystuomio on myös välimiehille tuomittujen korvausten osalta täytäntöönpanokelpoinen ratkaisu. Käytännössä täytäntöönpano tulee ajankohtaiseksi varsin harvoin. Yleensä välimiehet käyttävät hyväkseen oikeutta vaatia asianosaisilta ennakko tai vakuus heille tulevasta korvauksesta (VML 46,3 §) eivätkä jätä oikeuttaan korvauksen saantiin mahdollisesti aktualisoituvan täytäntöönpanon varaan (ks. Heuman 1999 s. 579–580).

⁷ Ks. Ruotsin LSF 41 §:ssä säädetyn vastaavan moiteprosessin osalta Heuman 1999 s. 581.

⁸ Moiteprosessissa on kyse tavallaan appellityypisistä muutoksenhausta korvausratkaisuun. Niin kauan kuin moiteaika (60 päivää) on auki tai moiteprosessi on vireillä, korvausratkaisu ei ole lopullinen, lainvoimainen. Sen vuoksi täytyneekin katsoa, että vaikka välitystuomio saa heti antamishetkellään lainvoiman ja tulee tällöin myös oikeus-

Vaikka asianosaiset ovat yhteisvastuussa välimiehille maksettavista korvauksista, on luonnollista, että jutun välimiesoikeudessa hävinnyt osapuoli herkemmin kritisoi korvauksia. Hänhän monesti joutuu asianosaisten keskinäisessä kuluvaluuon jaossa lopulta vastaamaan myös välimiesten palkkioista.

Jos vain toinen asianosainen on moittinut välimiehen korvausta ja saa siihen alennusta, tämä koituu vain hänen hyväkseen eikä vaikuta alentavasti hänen vastapuolensa korvausvelvollisuuteen.⁹ Välimiesten tuomitseman korvauksen ja alennetun määrän välinen erotus jää yksin vastapuolen vastuulle. Näin asianosaisten saama alennus välimiehelle maksettavaan korvaukseen muuttaa myös kuluvaluuon jakautumista asianosaisten välillä siitä, miksi se on välitystuomiossa määrätty.

Esimerkki: Välimiehelle tuomittu korvaus on ollut 30 000 euroa ja välitystuomion kuluratkaisussa on määrätty, että vastuu korvauksesta jaetaan asianosaisten A:n ja B:n kesken puoliksi. Sen jälkeen A nostaa palkkion moitekanteen ja tuomioistuim alentaa korvauksen 20 000 euroon. Tämä merkitsee, että A:n solidaarinen vastuu välimiehelle alenee tuohon summaan. Alennuksen määrä (10 000 euroa) jää yksin B:n vastattavaksi. Asianosaisten keskinäisessä vastuunjaossa A:n saama alennus merkitsee, että A:n osalta vastuunjaon perusteeksi tulee tuo 20 000 euroa, josta puolet on 10 000 euroa. B:n vastuulle jää siten 20 000 euroa. Näin välitystuomiossa määrätty vastuusuuhde 1/2 – 1/2 onkin muuttunut A:n eduksi suhteeksi 1/3 – 2/3.

Jos esimerkkitapauksessamme välimies on palkkionsa ennakoiden saanut kummaltakin asianosaiselta 15 000 euron ennakon, merkitsee A:n saama alennus nähdäkseni, että kun A:n osalta alennettukin määrä on suurempi kuin hänen maksamansa ennakko, A ei voi saada mitään takaisin välimiehellä, mutta sen sijaan B joutuu maksamaan A:lle 5 000 euroa, jotta alennuksen mukainen vastuunjakko A:n ja B:n välillä toteutuisi.

Todettakoon, että Ruotsin laissa on menestyksekkään alennuskanteen oikeusvaikutusten osalta omaksuttu toinen kanta: asianosaisten moiteteitse saama alennus koituu myös toisen asianosaisten hyväksi (LSF 41,2 §).¹⁰

Asianosainen, joka on hävinnyt välimiesmenettelyssä käydyn oikeusriidan, saattaa pitää välimiesoikeuden menettelyä niin raskaasti virheellisenä, että välitystuomio on pätemättömänä kumottava. Tällaisissa tapauksissa asianosainen on ehkä useinkin sitä mieltä, ettei välimiehillä ole oikeutta korvaukseen. Kysymys välimiesten oikeudesta korvaukseen on kuitenkin *eri asia* kuin kysymys itse välitystuomion pysyvyydestä. Jos tuomioistuim moitekanteen johdosta kumoaa välitystuomion, tämä ei sellaisenaan merkitse, että välimiesten itselleen tuomitsemat korvauksetkin automaattisesti kumoutuisivat.¹¹ Kumoamiskanteessa on kyse asianosaisten välisestä oikeusriidasta ja välitystuomion kumoaminen koskee tästä oikeussuhteesta annettua välitystuomiota. Asianosaisten ja välimiehen välinen korvaussuhde jää tämän oikeussuhteen

voimaiseksi, välimiehille tuomittujen korvausten osalta ratkaisu on lainvoimainen ja oikeusvoimainen vasta, kun moiteaika on kulunut umpeen tai moiteprosessi on lainvoimaisesti ratkaistu.

Välimiehellä lieenee kyllä oikeus saada palkkionsa osalta käräjäoikeudelta määräys välitystuomion täytäntöönpanosta jo ennen kuin moiteaika on kulunut umpeen tai moiteprosessi on lainvoimaisesti ratkaistu (ks. VML 43 ja 44 §). Itse täytäntöönpanossa lieenee kuitenkin tänä aikana noudatettava lainvoimaa vailla olevan tuomion täytäntöönpanoa koskevia UL:n säännöksiä.

⁹ Möller 1997 s. 81.

¹⁰ Ks. tästä Heuman 1999 s. 581.

¹¹ Heuman 1999 s. 581.

ulkopuolelle. Yleensähan myös välitystuomiota kenties rasittava prosessuaalinen pätemättömyysperuste koskee vain asianosaisten välisen riitakysymyksen käsittelyä (esim. toimivallan ylitys tai kontradiktorisuuden loukkaus) eikä sitä, miten välimiehet ovat korvauksensa tuominneet.

Jos asianosainen haluaa vapautua välimiehille tuomitusta korvauksesta tai saada korvausta alennetuksi, hänen tulee vaatia tätä VML 47,2 §:n mukaisessa välimiehiä vastaan ajettavassa moiteprosessissa.¹² Näin hänen on meneteltävä *silloinkin*, kun palkkiomoitteen perusteena on välitystuomion väitetty pätemättömyys. Oikea kannekonstruktio ei tällöin siten ole se, että välimiehet haastettaisiin vastaajiksi välitystuomion kumoamista koskevaan prosessiin ”välimiespalkkioiden osalta”. Välimiehet eivät ole välitystuomion kumoamiskanteen osapuolia. Heiltä puuttuu kumoamisprosessissa vastaajalegitimaatio. Asianosaisen ja välimiehen välistä korvausta on arvioitava itse välitystuomion pätevyyskysymyksestä erillisenä oikeussuhteena samalla tavoin kuin jos korvaus olisi määrätty varsinaisesta välitystuomiosta ”erillisellä” tuomiolla tai korvaus velotettaisiin erikseen laskun mukaan.

Nähdäkseni myöskään välitystuomion mitättömyys (VML 40 §) ei yleensä merkitse, että välitystuomio olisi nolliteetti välimiesten itselleen tuomitsemien korvaustenkin osalta. Mitättömyyskin kohdentuu nimenomaan välimiesten antamaan ratkaisuun asianosaisten välisestä oikeussuhteesta. Eli tällöinkin asianosaisen täytynee reagoida VML 47,2 §:ssä säädetyllä tavalla, jos hän haluaa välimiehille tuomitun korvauksen kumottavaksi tai sitä alennettavaksi. Siinä tapauksessa, että välitystuomio on mitätön sen vuoksi ettei se ole lain vaatimin tavoin välimiesten allekirjoittama (ks. VML 40 §:n 1 mom. 4 kohta ja 2 mom.), on mitättömyyden katsottava kattavan myös palkkiomääräyksen. Pätevää tuomiota välimiesten palkkionkaan osalta ei saata olla olemassa, jos tuomioasia-kirjaa, jossa palkkio on määrätty, ei ole allekirjoitettu.

Vaikka välitystuomion pätevyys/pätemättömyys ja välimiehille tulevan korvauksen oikeutus/oikeudettomuus ovat eri kysymyksiä, niiden välillä vallitsee ymmärrettävästi tietty *riippuvuussuhde*. Kun asianosaiset jättävät riidan välimiesten ratkaistavaksi, he luonnollisesti odottavat välimiehiltä sellaista toimintaa, joka johtaa pätevään ja asianosaisia sitovaan välitystuomioon. Välitystuomion pätemättömyys merkitsee, etteivät asianosaiset ole saaneet välimiehiltä odotamaansa ”välimiespalvelua”. Tämä näkökohta on luonnollisesti vaikutuksellinen tekijä arvioitaessa välimiesten itselleen tuomitseman korvauksen oikeellisuutta ja kohtuullisuutta. Se, miten välitystuomion pätemättömyys vaikuttaa välimiehille tulevaan korvaukseen, on kussakin yksittäistapauksessa erikseen harkittava kysymys. Merkityksellistä on mm., kumotaanko välitystuomio pätemättömyyden vuoksi kokonaan tai katsotaanko välitystuomio vain osittain pätemättömäksi. Problematiikkaa hahmotettaessa on kuitenkin olennaista, että välitystuo-

¹² Palkkionmoiteriidassa moittijan vastapuolena ei ole välimesmenettelyssä vastapuolena esiintynyt asianosainen, vaan se välimies, jonka palkkiota moittija pitää liiallisena.

Vrt. tämän johdosta myös KKO 1998:29, jossa ongelma kohdistui palkkionmoiteriidassa kuultavana olleen asianosaisen (= sen, joka oli ollut välimesmenettelyssä vastapuolena, mutta joka oli tyytynyt välimiesten määräämiin palkkioihin) vastuuseen moiteriidan oikeudenkäyntikuluista.

mion pätemättömyys on välimiehille tulevaa korvausta koskevassa riidassa korvauksen määrään olosuhteiden mukaan vaikuttava aineellisoikeudellinen kysymys eikä johda minkään muodollisen kohtalonyhteyden perusteella korvausten kumoutumiseen.¹³

On myös huomattava, että eräissä tapauksissa pätemättömyys on *korjauskelpoista*, jolloin mitättömyys- tai kumoamiskannetta käsittelevä tuomioistuin voi asianosaisen pyynnöstä lykätä käsittelyä ja varata välimiehille tilaisuuden jatkaa välimiesmenettelyä pätemättömyysperusteen poistamiseksi tai ryhtyä muuhun tätä varten tarpeelliseen toimenpiteeseen (ns. remissio, VML 42 §).¹⁴ Tällöin saatetaan välimiesten korvauksen osalta päätyä tulokseen, ettei välimiesten tuomitseman palkkion määrään ole syytä puuttua, mutta että välimiesten on suoritettava korjaamistoimet ilman lisäpalkkiota.

Välitystuomion mitättömyys- tai kumoamiskanne ja välimiehille tulevan korvauksen moite voidaan *kumuloida* toistensa yhteyteen samaan oikeudenkäyntiin. Se, että korvausta koskeva moiteasia luokitellaan muodollisesti hakemusasiaksi ja välitystuomion kumoamiskanne haastein ajettavaksi siviiliriidaksi, ei estä kumulointia (ks. OK 8:9). Kumulaatio lienee luokiteltavissa OK 18:6:ssa tarkoitetuksi harkinnanvaraiseksi kumulaatioksi, jota mm. OK 10:7a:n forum connexitatis -sääntely ei koske.¹⁵ Kumulointi ei tässä tapauksessa kuitenkaan aiheuta forum-ongelmia, koska molemmat asiat kuuluvat välitystuomion antamispaikkakunnan tuomioistuimeen (VML 50,1 § ja 47,3 §).¹⁶

Kumulaatiotilanteessakin on palkkion moitteen osalta noudatettava *60 päivän moiteaikaa* (VML 47,2 §). Välitystuomion kumoamiskanteelle säädetty pitempi kolmen kuukauden määräaika (VML 41,3 §) *ei jatka* ensiksi mainittua moiteaikaa. Eikä määräajasta ymmärrettävästi voida tinkiä siinäkään tapauksessa, että korvauksen poistamista tai alentamista koskeva vaatimus kumuloidaan määräajasta riippumattomaan välitystuomion mitättömyyskanteeseen. Palkkion moitekannetta ei oteta tutkittavaksi, jos määräaikaa ei ole sen vireillepanossa noudatettu.¹⁷

Nykyisessä välimiesmenettelylaissa välitystuomion kumoamiskanteen nostamista koskeva määräaika pidennettiin 60 päivästä kolmeen kuukauteen.¹⁸ Vanhassa laissa kumoamiskanteen ja palkkion moitteen määräajat olivat kumpikin 60 päivää.¹⁹ Jos asianosainen

¹³ Välitystuomion pätemättömyyden vaikutus välimiesten palkkioihin on samantyyppinen kysymys kuin se, missä määrin pätemättömyys synnyttää välimiehille vahingonkorvausvelvollisuuden. Ks. välimiehen vahingonkorvausvastuusta *Hemmo* DL 2000 s. 397–412 ja artikkelia kommentoiden *Hoppu* s. 416–417. Vanhemmasta kirjallisuudesta ks. *Tirkkonen* Välimiesmenettely (1943) s. 165–167. Palkkion alennus- ja vahingonkorvausongelmat voivat myös käynnistyä esiintyä toistensa yhteydessä.

¹⁴ Ks. asian palauttamisesta välimiehille *Möller* 1997 s. 89.

¹⁵ Ks. OK 18:6:n mukaisesta kumulaatiosta yleensä *Lappalainen* Siviiliprosessioikeus I (1995) s. 444 ss.

¹⁶ Ruotsissa kumulaatio ei ole mahdollinen, koska välitystuomion pätemättömyyskanne kuuluu hovioikeuden ja välimiesten palkkion moitekanne käräjäoikeuden toimivaltaan (ks. LSF 43,1 § ja 43,3 §; kirjallisuuden osalta *Heuman* 1999 s. 581).

¹⁷ Määräaikaa on pidetty palauttamiskelpoisena ns. prosessuaalisena määräaikana (*KKO* 1990:123). Näin ollen sen ylittäminen myös otettaneen huomioon viran puolesta.

¹⁸ Lain perusteluissa (*HE* 202/1991 s. 26) pidettiin vanhaa 60 päivän määräaikaa tarpeettoman lyhyenä ajatellen erityisesti tilanteita, joissa asianosaisena on ulkomaalainen.

¹⁹ Ks. vuoden 1928 välimiesmenettelylain (46/1928) 23 ja 24 §.

moittii yksin välimiehille tuomittua korvausta riitauttamatta välitystuomion oikeellisuutta, jollainen tilanne onkin varmasti korvauksen moitteen ns. normaalitapaus, nykyinen määräaikajärjestelmä ei aiheuta ongelmia. Mutta jos asianosainen katsoo perustelluksi nostaa välitystuomion kumoamiskanteen ja vaatia pätemättömyyden johdosta alennusta välimiesten itselleen tuomitsemiin korvauksiin tai peräti korvausoikeuden epäämistä, tilanne käy asianosaisen kannalta hankalammaksi. Kun välimiesten korvauksia koskevan moitekanteen määräaika päättyy kuukautta aiemmin kuin itse tuomion moitekanteen määräaika, asianosaisen on tuossa lyhyemmässä palkkiomoitteen määräajassa reagoitava ainakin palkkioita vastaan ja siis tosiasiaassa ratkaistava myös se, paneeko hän vireille välitystuomion moitekanteen.

Jotta välimiehille tuomittua korvausta koskeva moitekanne voisi välitystuomion kumoamisperusteella (VML 41 §) menestyä, on välitystuomio luonnollisesti ensin saatava kanneteitse kumotuksi. Välitystuomion kumoamisprosessi on tässä mielessä *ennakkoluonteinen* suhteessa palkkion moiteprosessiin. Käytännössä lieneekin usein järkevää, ajettiinpa näitä kanteita yhdessä tai erikseen, lykätä palkkionmoitekanteen käsittelyä odottamaan kumoamiskanteen ratkaisemista.²⁰ Samanaikaisen moitekanteen lykkääminen on usein järkevää silloinkin, kun tässä oikeudenkäynnissä ajetaan kannetta välitystuomion mitättömyyden (VML 40 §) vahvistamiseksi, vaikka mitättömyys sinänsä onkin otettavissa palkkioriitaa ratkaistaessa huomioon suoraan ilman mitättömyyden vahvistavaa tuomiota.

Asianosaisten oikeudenkäyntikulut ja välitystuomion pätemättömyys

Välimiesten välitystuomiossa antama ratkaisu asianosaisten velvollisuudesta korvata vastapuolen oikeudenkäyntikuluja (VML 49 §) on, poiketen välimiehille tuomitusta korvauksesta, *osa itse välitystuomiota* siinä mielessä, että välitystuomion pysyvyys ja välitön lainvoima koskee tätä kuluratkaisua. Asianosainen, joka on tyytymätön kuluvastuun jakoa koskevaan välimiesten ratkaisuun, ei voi saada tätä kysymystä tuomioistuimessa tutkituksi (esim. tilanne, jossa välimiehet ovat määränneet asianosaiset kärsimään itse kulunsa, mutta asianosainen katsoo että hänen olisi jutun voittaneena tullut saada kulunsa korvatuksi). Liioin ei välimiesten tuomitseman kulukorvauksen määrää voida saattaa tuomioistuimen tutkittavaksi.²¹

Välitystuomion kuluratkaisua voidaan sen sijaan moittia tuomioistuimessa *välitystuomion kumoamisperustein*, esimerkiksi sillä perusteella, että välimiesten väitetään tehneen kuluratkaisunsa varaamatta kuluvaatimuksen esittäneen asianosaisen vastapuolelle tilaisuutta tulla kuuluksi vaatimuksen johdosta (ks. VML 41,1:n 4 kohta). Jos tuomioistuin katsoo pätemättömyysperusteen, esim. kuulemisvirheen, rasittavan vain kulukysymyksen käsittelyä, välitystuomio kumotaan vain kuluratkaisun osalta (välitystuomion osittainen pätemättömyys) ja muilta osin välitystuomio jää voimaan. Tällöin (jos kumoamisratkaisu jää lopulliseksi) kuluratkaisu

²⁰ Vrt. myös Ruotsin osalta *Heuman* 1999 s. 581.

²¹ Ks. *Heuman* 1999 s. 583.

jää pois välitystuomiosta ja asianosaiset saavat itse kärsiä kulunsa.²² Tuomioistuin voi pätemättömyystapauksessa vain kumota kuluratkaisun.

Sen sijaan jos itse välimiesmenettelyn kohteena ollut riitakysymystä koskenut *välitystuomio kumotaan, myös kuluratkaisu kumoutuu*.²³ Näin tapahtuu paitsi tietysti silloin, kun pätemättömyysperuste koskee koko prosessia (esim. välimiehen esteellisyys), myös silloin kun pätemättömyysperuste ei sellaisenaan koske kulukysymyksen käsittelyä (esim. välimiehet ovat kontradiktorisuutta loukaten hyväksyneet kanteen sellaisella perusteella, johon kantaja ei ollut vedonnut ja josta vastaaja ei sen vuoksi ollut saanut tilaisuutta lausua). Oikeudenkäyntikulu-
jen korvaamista koskeva välimiesten ratkaisu on pääasiaan nähden liitännäinen, eikä voi jäädä yksinään ”henkiin”, jos välitystuomio kumotaan (tai todetaan mitättömäksi). Välimiesmenettelyssä hävinneen asianosaisen, joka välitystuomiossa on velvoitettu korvaamaan voittopuolen kulut, on voitava vapautua kuluvastuustaan, jos välitystuomio kumotaan. Kuluratkaisun liitännäisyydestä välitystuomioon seuraa, että jos välitystuomio kumotaan vain *osaksi* (esim. välimiehet ovat menneet toimivaltaansa ulommaksi ja ratkaisseet sellaisenkin kysymyksen, joka ei kuulu välityssopimuksen piiriin), tulisi kuluvastuuta koskevan ratkaisunkin olla pätemättömän siltä osin kuin siinä on asianosainen velvoitettu korvaamaan vastapuolelle tuomion pätemättömään osaan kohdentuvia kuluja. Käytännössä voi tosin olla vaikeaa määritellä, millä tavoin välitystuomion kuluratkaisu jakautuu pätemättömään ja päteväksi jäävään osaan välitystuomiota.

Kuluvastuuta koskevan välimiesten ratkaisun kumoutuminen siis merkitsee, että asianosaiset saavat *itse vastata* oikeudenkäyntikuluistaan. Jos jo välitystuomion kuluratkaisu on ollut tämän sisältöinen, kuluratkaisun ”kumoutuminen” jää vaille oikeudellisia vaikutuksia.

Kuluratkaisuun, joka kumoutuu pätemättömäksi todetun välitystuomion myötä (tai edellä esitetyn tavoin mahdollisesti erikseenkin), sisältyy varsinaisen asianajokuluja koskevan korvauspäätöksen lisäksi myös välimiesten *ratkaisu siitä, miten vastuu välimiehille maksettaviksi tuomituista korvauksista jakautuu asianosaisten kesken*. Sen sijaan välitystuomion pätemättömyys ei, kuten edellä on todettu, sellaisenaan merkitse välimiehille tuomittujen korvausten kumoutumista välimiesten ja asianosaisten välisessä suhteessa, vaan asianosaisen on reagoitava korvauksia vastaan erikseen VML 47 §:ssä säädetyn tavoin. Saatetaan siis joutua tilanteeseen, jossa oikeudenkäyntikulujen korvaamista koskeva välimiesten ratkaisu kumotaan, mutta välimiesten ratkaisu asianosaisten velvollisuudesta suorittaa heille korvaus jää voimaan. Herää kysymys, miten vastuu näistä korvauksista jaetaan asianosaisten kesken, kun tätä koskeva välimiesten ratkaisu on osana oikeudenkäyntikuluratkaisua kumottu. Vastaukseksi näyttäisi tulevan korvausvelvollisten keskinäisessä vastuujaoissa noudatettava yleisperiaate: vastuun jako pääluvun mukaan, siis asianosaisten kesken puoliksi.

²² Mahdollista kyllä on, että kuulemisvirhe korjataan VML 43 §:n mukaisella tavalla: kumoamiskannetta käsittelevä tuomioistuin voi asianosaisen pyynnöstä varata välimiehille tilaisuuden jatkaa välimiesmenettelyä siltä osin että kulukysymyksessä järjestetään kontradiktorinen käsittely ja että välimiehet ratkaisevat kuluvastuun uudelleen tämän jälkeen.

²³ Heuman 1999 s. 584.

Jos asianosainen saa VML 47 §:n mukaisella moitteellaan välimiehen korvauksen määrää välitystuomion pätemättömyyden johdosta alennetuksi, tämä näkyy asianosaisten keskinäisessä vastuunjaossa siten, että vastuunjaon laskuperusteeksi tulee hänen osaltaan tuo alennettu määrä. Kun moitteella saatu alennus koituu vain moittijan eduksi, jää tuomitun ja alennetun korvauksen välinen erotus yksin toisen osapuolen kustannettavaksi.